

Delft University of Technology

Over aansprakelijkheid en waarschuwingsplicht binnen het VGBouw 1992 en KBNL 2021 bouwteammodel

Bruggeman, E.M.; Triches, S.

Publication date

2023

Document Version

Final published version

Published in

Tijdschrift voor Bouwrecht

Citation (APA)

Bruggeman, E. M., & Triches, S. (2023). Over aansprakelijkheid en waarschuwingsplicht binnen het VGBouw 1992 en KBNL 2021 bouwteammodel. *Tijdschrift voor Bouwrecht*, 2023(4), Article TBR 2023/43.

Important note

To cite this publication, please use the final published version (if applicable).
Please check the document version above.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download, forward or distribute the text or part of it, without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license such as Creative Commons.

Takedown policy

Please contact us and provide details if you believe this document breaches copyrights.
We will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Green Open Access added to TU Delft Institutional Repository

'You share, we take care!' - Taverne project

<https://www.openaccess.nl/en/you-share-we-take-care>

Otherwise as indicated in the copyright section: the publisher is the copyright holder of this work and the author uses the Dutch legislation to make this work public.

Over aansprakelijkheid en waarschuwingsplicht binnen het VGBouw 1992 en KBNL 2021 bouwteammodel

prof. mr. dr. E.M. Bruggeman, mr. S. Triches^[1]

1. Inleiding

In het voorjaar van 2021 publiceerde Koninklijke Bouwend Nederland een nieuw model bouwteamovereenkomst, het KBNL 2021 model (hierna ook: KBNL 2021). Dit model bouwt voort op het oude model uit 1992 dat werd opgesteld door VGBouw, het VGBouw 1992 model (hierna ook: VGBouw 1992).^[2] De introductie van deze nieuwe set aan algemene voorwaarden voor het werken in een bouwteam, roept de vraag op waar en in hoeverre het nieuwe KBNL 2021 verschilt van het oude VGBouw 1992.^[3]

In deze bijdrage komen de verschillen en overeenkomsten tussen beide modellen aan de orde. Achtereenvolgens komen aan bod de aansprakelijkheid (par. 2) en de waarschuwingsplicht (par. 3). Bij de bespreking ligt steeds de nadruk op de positie van de aannemer, omdat deze bouwteamovereenkomsten worden gesloten tussen opdrachtgever en aannemer en veelal alleen iets zegt over die betreffende relatie. Daarna volgen voor beide modellen vier scenario's waarin zich een fout voordoet in het ontwerp of in een in de ontwerpfase gemaakte keuze (par. 4). Daarbij wordt bekeken wie aansprakelijk is voor de fout en waarom. In het slot (par. 5) wordt kort teruggeblikt op verschillen tussen VGBouw 1992 en KBNL 2021 en enkele aandachtspunten bij het gebruik van de modellen.^[4]

2. Aansprakelijkheid van de aannemer

In het kader van de in dit artikel te bespreken aansprakelijkheid en waarschuwingsplicht, is het voor een goed begrip daarvan nuttig eerst stil te staan bij enkele belangrijke kenmerken van het sluiten van overeenkomsten gebaseerd op de bouwteammodellen. Allereerst is van belang op te merken dat de bouwteamovereenkomst enkel tussen de aannemer en de opdrachtgever wordt gesloten.^[5] Andere bouwteamleden kunnen wel worden genoemd, maar zij zijn geen partij bij die overeenkomst.^[6] Voorts ziet de overeenkomst alleen op de ontwerpfase^[7] en niet op de uitvoering. Na het afronden van de ontwerpfase valt het bouwteam uiteen en wordt een uitvoeringsovereenkomst aangegaan met (veelal) de aannemer betrokken in de bouwteamfase.^[8] Verder is de samenwerking tussen de bouwteamleden een zogenaamde gecoördineerde samenwerkingsvorm:

'individueel aanvaarde taken [worden] in regelmatig onderling overleg [...] vervuld, om te bereiken dat de afzonderlijk te verrichten werkzaamheden harmonisch op elkaar zullen aansluiten.'^[9]

In deze samenwerking worden deelnemers in beginsel individueel verantwoordelijk gehouden voor het goed vervullen van de eigen, afzonderlijke deeltaak.^[10] De aannemer is zuiver adviseur en wordt daarom net als zijn mede-adviseurs behandeld.

2.1 De aansprakelijkheid van de aannemer in VGBouw 1992

In VGBouw 1992 is de aansprakelijkheid van de aannemer geregeld in de artikelen 11 tot en met 14.^[11] In art. 11 VGBouw 1992 is opgenomen op welke wijze de aannemer zijn werkzaamheden verricht.^[12] In art. 12 VGBouw 1992 zijn de verantwoordelijkheden van alle bouwteamleden (waaronder ook de aannemer) opgenomen. Art. 13 VGBouw 1992 beperkt de aansprakelijkheid van de aannemer tot een maximum^[13] en art. 14 VGBouw 1992 legt tot slot een link tussen de werkzaamheden van de aannemer in de ontwerpfase als lid van het bouwteam, en zijn rol in de uitvoeringsfase.

De kern van de aansprakelijkheidsregeling is te vinden in art. 12 VGBouw 1992. In deze paragraaf komen achtereenvolgens aan bod art. 12, art. 13, art. 14 en een alternatieve lezing van de aansprakelijkheid.

2.1.1 Art. 12 VGBouw 1992 - Verantwoordelijkheid (en aansprakelijkheid)

Art. 12 VGBouw 1992 gaat, zoals gezegd, over de verdeling van de verantwoordelijkheden binnen het bouwteam. Art. 12 VGBouw 1992 luidt:

‘De verantwoordelijkheid voor adviezen en ontwerpen ligt bij degene op wiens specifieke terrein in het bouwteam die adviezen en ontwerpen betrekking hebben, mits diegene die adviezen en ontwerpen heeft aanvaard en tot de zijne gemaakt.’

Uit de formulering van art. 12 VGBouw 1992 blijkt het hybride karakter van de model bouwteamovereenkomst.^[14] De bewoordingen van het artikel lijken zich immers tot alle leden van het bouwteam te richten, althans de verantwoordelijkheden van alle leden van het bouwteam worden genoemd, en niet alleen die van de aannemer. Zoals opgemerkt in de inleiding, wordt de bouwteamovereenkomst echter enkel gesloten tussen de aannemer en de opdrachtgever. De andere leden van het bouwteam zijn geen partij bij die overeenkomst. Dit kan tot verwarring leiden, daarom werken wij dit hieronder verder uit.

Art. 12 VGBouw 1992 is exemplarisch voor de wijze waarop verantwoordelijkheden en aansprakelijkheden binnen een (gecoördineerd) bouwteam zijn verdeeld. Het komt erop neer dat alle deelnemers aan het bouwteam verantwoordelijkheid dragen voor het eigen terrein. Dat ‘eigen terrein’ is voor de aannemer omschreven in art. 6 VGBouw 1992^[15] en eventueel ook in Bijlage 1 bij de overeenkomst.^[16] In beginsel verricht het bouwteamlid de werkzaamheden op zijn terrein, maar anderen kunnen adviezen indienen met betrekking tot dat terrein. Ook kan de aannemer zelf suggesties doen aan de andere bouwteamleden buiten zijn terrein.

Aanvaardt de verantwoordelijke een advies en maakt hij het tot het zijne, dan vallen het advies en de gevolgen

daarvan onder de verantwoordelijkheid (en aansprakelijkheid) van de 'terrein-eigenaar'.

Hoe het 'aanvaarden' en 'tot de zijne maken' in zijn werk gaat of zou moeten gaan, is niet geheel duidelijk, maar vast staat wel dat aanvaarding ook stilzwijgend kan plaatsvinden.^[17] Uit houding of het niet afwijzen van een advies of suggestie op het eigen terrein kan de 'terrein-eigenaar' geacht worden dit idee te omarmen.^[18] Het op deze wijze verdelen van de verantwoordelijkheid binnen het bouwteam realiseert enerzijds een stimulans om vrij adviezen te spuien, en anderzijds een prikkel om die adviezen goed te controleren.^[19] Op deze wijze wordt steeds optimaal gebruik gemaakt van de expertises in het team.

De vraag is wel wat het terrein van de aannemer is. Kijkend naar de uitvoeringsfunctie van de aannemer, is voorstelbaar dat die in ieder geval ligt bij de uitvoeringsverantwoordelijkheid. Als het daarbij blijft, zou het er onder omstandigheden op neer kunnen komen dat (vrijwel) alle beslissingen die tijdens de ontwerpfase worden gemaakt buiten het terrein van de aannemer vallen. Een groot aantal beslissingen die van invloed zijn op de uitvoering, zullen namelijk liggen op het terrein van de anderen. Dat het terrein van de aannemer dermate klein wordt dat het in feite non-existent is, lijkt echter onwaarschijnlijk. Die invulling zou immers voorbij gaan aan de rol van de aannemer in het bouwteam.

De regeling zoals opgenomen in art. 12 VGBouw 1992 is vrijwel letterlijk afkomstig uit een (tien jaar voor het tot stand komen van VGBouw 1992 geweest) vonnis van de Raad van Arbitrage^[20] waarin de verantwoordelijkheidsverdeling en aansprakelijkheid bij werken in een bouwteam aan bod kwamen. Voor de beantwoording van de vraag wie aansprakelijk was, stelden arbiters:

'dat het optreden in een bouwteam niet betekent, dat iedere deelnemer ten dele aansprakelijk is voor in gezamenlijk overleg gemaakte fouten doch ieder aansprakelijk is voor fouten, die op zijn specifieke terrein zijn gemaakt.'

En dat:

'[...] in een bouwteam de verantwoordelijkheid voor onjuiste adviezen van derden niet ligt bij diegene, die optreedt als contractant van degene, die adviezen geeft, doch bij diegene die in zijn specifieke terrein in het bouwteam die foutieve adviezen aanvaardde en tot de zijne maakte.'

Deze formule is overgenomen in zowel VGBouw1992 als KNBL 2021. Ook wordt deze in de rechtspraak en praktijk al 40 jaar aanvaard als een wijze waarop binnen een bouwteam de verantwoordelijkheden en aansprakelijkheden verdeeld kunnen worden.

2.1.2 Art. 13 VGBouw 1992 - Beperking van de aansprakelijkheid

Art. 13 VGBouw 1992 beperkt de aansprakelijkheid van de aannemer op grond van art. 12 VGBouw 1992 tot een maximum door te verwijzen naar de RVOI 1987 (de voorloper van de DNR 2011), met de aanvulling dat wat in art. 16 lid 4 RVOI staat, wordt vervangen door een door partijen in te vullen maximumbedrag.^[21] Dat lijkt gezien

de positie van de aannemer in het bouwteam (namelijk: adviseur naast andere adviseurs) een evenwichtige beperking van de aansprakelijkheid ten opzichte van de andere leden van het bouwteam.

Van den Berg toonde zich geen voorstander van 'de aansprakelijkheid zoals die thans is geregeld in VGBouw 1992'.^[22] De aannemer kan op deze wijze 'vrij risicoloos' aan een bouwteam deelnemen:

'Zijn bijdragen aan het ontwerp komen voor verantwoordelijkheid van degene in het team op wiens specifieke terrein in het bouwteam die bijdragen betrekking hebben. [...] Slechts wanneer de bouwteamaannemer valt aan te merken als degene op wiens specifieke terrein van deskundigheid het betreffende advies of deelontwerp betrekking heeft, komt hij zelf in beeld als de aansprakelijke persoon. Dat zal zich echter slechts weinig voordoen.' Hij wijst er voorts op dat het ook kan leiden tot het 'niet geprikkeld word[en] tot een actieve communicatie met de overige teamleden' en 'verkokering in de taakvervulling die men nu juist door de keuze van het bouwteammodel wil vermijden'.^[23]

Wel vond hij het:

'[...] juist de aansprakelijkheid van de bouwteamaannemer voor de door hem ingebrachte adviezen en ontwerpen op overeenkomstige wijze te limiteren als gebruikelijk is in contracten met architecten en adviseurs. Anders zou zich immers de ongerijmdheid voordoen dat de bouwteamaannemer als 'gelegenhedsontworper' onbeperkt aansprakelijk zou zijn, terwijl de aan het team deelnemende 'eigenlijke' ontwerpers maar in beperkte mate zouden zijn aan te spreken. In art. 13 van de VGBouw Model Bouwteamovereenkomst wordt m.i. dan ook terecht in een dergelijke limitering voorzien.'

2.1.3 Art. 14 VGBouw 1992 - link met de uitvoeringsovereenkomst

Tot slot is in art. 14 VGBouw 1992^[24] opgenomen dat, indien na afloop van het bouwteam een aannemingsovereenkomst wordt gesloten voor de uitvoering van het werk, hierop de UAV 1989 van toepassing zijn. Voor zover in het bestek niet anders wordt bepaald, geldt ook gedurende de uitvoeringsfase de verdeling van verantwoordelijkheden, zoals die in art. 12 en 13 VGBouw 1992 is neergelegd. Art. 14 regelt daarmee de gevolgen van de betrokkenheid van de aannemer in de ontwerpfase, gedurende de uitvoeringsfase. Wij lezen het artikel zo dat als een fout (ontstaan in de ontwerpfase) aan het licht komt tijdens de uitvoering en onderdeel is van een eigen advies dan wel een advies dat op het terrein van de aannemer lag in de bouwteamfase én tot het zijne is gemaakt, hij daarvoor onder de UAV verantwoordelijk blijft. Wel blijven van toepassing art. 12 en 13. In de klassieke UAV-situatie zou dit anders zijn, waarover meer in par. 3.1.2.

2.1.4 Andere lezing van de aansprakelijkheidsregeling in VGBouw 1992

In de literatuur is een andere opvatting met betrekking tot de lezing van art. 12 VGBouw 1992 te vinden dan weergegeven in par. 2.1.1. Chao-Duivis is van mening dat art. 12 VGBouw 1992 enkel gaat over de

verantwoordelijkheid ingeval een bouwteamlid een advies van een ander bouwteamlid tot het zijne maakt, en dat art. 13 voor dat geval de aansprakelijkheid regelt.^[25] Voor die gevallen waarin sprake is van werkzaamheden op het eigen terrein die een fout bevatten, wordt de aansprakelijkheid daarvoor volgens haar beheerst door het algemeen verbintenissenrecht. Deze aansprakelijkheid gaat veel verder dan die voor de *'aanvaard en tot de zijne gemaakte'* adviezen (of die van de andere bouwteamleden, wiens aansprakelijkheid doorgaans wordt beheerst door de adviseursovereenkomst (RVOI of DNR)) en die vergelijkbaar is met wat in art. 13 VGBouw 1992 is neergelegd.

Deze lezing lijkt echter niet erg voor de hand liggen.^[26] De formulering van art. 12 lijkt te zijn gericht op de verantwoordelijkheid voor zowel de eigen adviezen, als de adviezen van anderen, zolang die laatste maar op het terrein van de aannemer liggen en door hem zijn aanvaard (al dan niet stilzwijgend).^[27] Het kopje boven art. 11 tot en met 14 luidt *'aansprakelijkheid van de aannemer'* en maakt geen onderscheid tussen eigen adviezen of adviezen van anderen op het eigen terrein. Voorts ligt het niet voor de hand aansprakelijkheid voor het advies van anderen wel in de regeling op te nemen, maar aansprakelijkheid voor eigen advies of werkzaamheden op eigen terrein niet.^[28] Dit kan natuurlijk een onbedoelde omissie zijn geweest, maar gezien de plaatsing van de regeling en gebruikte bewoordingen lijkt dat niet het geval te zijn. Tot slot is onwaarschijnlijk dat door de opstellers van het model voor de aannemer een veel verdergaande aansprakelijkheid is beoogd voor werkzaamheden op het eigen terrein (namelijk die van het algemeen verbintenissenrecht en niet de gelimiteerde aansprakelijkheid van art. 13 VGBouw 1992), vergeleken met die voor aanvaarde adviezen van andere bouwteamleden. Zou dit het geval zijn, dan zou de aansprakelijkheid van de aannemer voor eigen adviezen op het eigen terrein ook nog eens uit de pas lopen met die van de andere adviseurs in het bouwteam. Van den Berg lijkt zich in de Asser niet expliciet uit te spreken over hoe art. 12 en 13 VGBouw 1992 nu te lezen, maar verwijst naar Chao-Duivis. Wel noemt hij het in zijn afscheidsrede, wat lijkt te wijzen in de richting van een lezing als weergegeven in par. 2.1.1 en 2.1.2 van dit stuk:

'Wel lijkt het mij juist de aansprakelijkheid van de bouwteamaannemer voor de door hem ingebrachte adviezen en ontwerpen op overeenkomstige wijze te limiteren als gebruikelijk is in contracten met architecten en adviseurs. Anders zou zich immers de ongerijmdheid voordoen dat de bouwteamaannemer als 'gelegenheidsontwerper' onbeperkt aansprakelijk zou zijn, terwijl de aan het team deelnemende 'eigenlijke' ontwerpers maar in beperkte mate zouden zijn aan te spreken. In art. 13 van de VGBouw Model Bouwteamovereenkomst wordt m.i. dan ook terecht in een dergelijke limitering voorzien.'^[29]

Ook Van den Berg wijst derhalve op de onwenselijkheid van een aansprakelijkheid die zich niet rijmt met die van andere deelnemende adviseurs. Het is goed voorstelbaar dat ook hij art. 13 leest als zijnde van toepassing op eveneens de eigen adviezen van de aannemer.

2.2 De aansprakelijkheid van de aannemer in KBNL 2021

Het nieuwe KBNL 2021 is qua opzet en inhoud dichtbij VGBouw 1992 gebleven. Ook de verantwoordelijkheidsverdeling van art. 12 VGBouw 1992 is vrijwel letterlijk in het nieuwe model gehandhaafd,

en wel in art. 4 lid 5 KBNL 2021. Aan het model zijn echter nog enkele (van het VGBouw 1992 afwijkende) bepalingen over de aansprakelijkheid toegevoegd, namelijk art. 9 en 10. Daarnaast bevat art. 4 lid 5 KBNL 2021 een toevoeging over de waarschuwingsplicht. Op dit laatste wordt in par. 3.1 ingegaan. In deze paragraaf wordt stilgestaan bij de aansprakelijkheid van de aannemer fouten op het eigen terrein.

Art. 4 KBNL 2021 bevat de verplichtingen van de opdrachtgever en de aannemer. In lid 1 tot en met lid 3 dient te worden aangevinkt welke werkzaamheden de aannemer zal verrichten binnen het bouwteam en welke door de opdrachtgever zullen worden verricht. KBNL 2021 geeft (ten opzichte van VGBouw 1992^[30]) veel meer (gestandaardiseerde) mogelijkheden tot het invullen van de taken van de aannemer.^[31]

2.2.1 Art. 4 lid 5 KBNL 2021

Als gezegd bevat art. 4 lid 5 KBNL 2021 vrijwel letterlijk de tekst van art. 12 VGBouw 1992. De toelichting bij KBNL 2021 leert dat er bewust voor is gekozen nauw aan te sluiten bij het oude art. 12 VGBouw 1992.^[32] Het tweede deel bevat een aanvulling over wederzijdse waarschuwingsplichten die het VGBouw 1992 niet kent. Art. 4 lid 5 KBNL 2021:

‘De verantwoordelijkheid voor adviezen en ontwerpen ligt bij degene op wiens specifieke terrein in het bouwteam die adviezen en ontwerpen betrekking hebben, mits diegene die adviezen en ontwerpen heeft aanvaard en tot de zijne gemaakt. Partijen waarschuwen tijdig, d.w.z. voordat het Ontwerp definitief wordt vastgesteld, wanneer een ontwerpdocument klaarblijkelijk zodanige fouten bevat of gebreken vertoont, dat zij in strijd met de redelijkheid en billijkheid zouden handelen als zij daarop zonder waarschuwing zouden voortbouwen. Deze waarschuwingsplicht komt in de plaats van de waarschuwingsplicht van art. 7:754 BW.’

Op de waarschuwingsplichten bij werken in een bouwteam wordt in par. 3 ingegaan. Op deze plaats wordt enkel de aansprakelijkheid voor de werkzaamheden op het eigen terrein besproken.

Is in art. 4 lid 5 de verantwoordelijkheid voor het eigen terrein opgenomen, in art. 9 en 10 is dat ‘vertaald’ naar aansprakelijkheid van de aannemer en de opdrachtgever (en door hen ingeschakelde hulppersonen). Een bepaling als art. 9 kende het oude model niet. Art. 9 lid 1 KBNL 2021 luidt:

‘De Opdrachtgever en de Aannemer zijn ieder voor zich jegens elkaar aansprakelijk voor de gevolgen van het niet, niet tijdig of niet behoorlijk nakomen van de uit hoofde van deze overeenkomst op ieder van hen rustende verplichtingen. Daarnaast zijn Opdrachtgever en Aannemer jegens elkaar aansprakelijk voor toerekenbare tekortkomingen van hun hulppersonen.’

Het artikel dient, gezien het gebruik in art. 9 KBNL 2021 van de bewoordingen ‘*op hen rustende verplichtingen*’, gelezen te worden in samenhang met art. 4 lid 5 KBNL 2021 (waarin de verantwoordelijkheden en

waarschuwingsplichten zijn opgenomen) en in samenhang met art. 4 lid 1 en lid 3 (waarin de werkzaamheden zijn opgenomen).

2.2.2 De betekenis van art. 9 KBNL 2021

In art. 9 lid 1 KBNL 2021 is opgenomen dat opdrachtgever en aannemer (ieder voor zich) jegens elkaar aansprakelijk zijn voor de gevolgen van niet(-tijdige, dan wel niet-behoorlijke) nakoming van de verplichtingen die op hen rusten (wederom, ieder voor zich). Bovendien zijn zij jegens elkaar aansprakelijk voor toerekenbare tekortkomingen van hun hulppersonen. Dit is in lijn met art. 6:76 BW waarin de aansprakelijkheid voor hulppersonen is beschreven.

In art. 9 lid 2 KBNL 2021 is opgenomen wat onder een toerekenbare tekortkoming moet worden verstaan:

‘Onder een toerekenbare tekortkoming moet worden verstaan een tekortkoming die te wijten is aan schuld, of krachtens wet, rechtshandeling of volgens de in het verkeer geldende opvattingen, voor rekening van de schuldenaar komt. Een tekortkoming komt volgens in het verkeer geldende opvattingen voor rekening van de schuldenaar indien het een tekortkoming betreft die een goed en zorgvuldig handelend Aannemer of Opdrachtgever onder de betreffende omstandigheden en met inachtneming van normale oplettendheid - en waar het de Aannemer betreft: met de voor de opdracht vereiste vakkennis en middelen uitgerust - had kunnen en behoren te vermijden.’

Die omschrijving sluit vrijwel letterlijk aan bij wat in de DNR 2011 hierover is opgenomen.^[33] De eerste zin is geënt op art. 6:75 BW, wat maakt dat er in overmachtssituaties geen sprake is van een toerekenbare tekortkoming.^[34] In het kader van de DNR 2011 wordt in de zinsnede ‘*had kunnen en behoren te vermijden*’ een verwijtbaarheidselement gelezen, aangezien de tekortkoming vermeden had moeten worden.^[35] De specifiek voor de aannemer genoemde ‘*vereiste vakkennis en middelen*’ maakt dat het handelen van de aannemer naar wetenschappelijke inzichten moet worden beoordeeld, zoals die golden tijdens de uitvoering van de opdracht.^[36] Ook kan het hem worden aangerekend, indien hij een opdracht aanneemt waarvoor hij onvoldoende geëquipeerd is.^[37]

Art. 9 lid 3 ziet op de waarschuwingplicht en komt aan bod in par. 3.1.1.

2.2.3 Art. 10 KBNL 2021 - Beperking van de aansprakelijkheid

Art. 10 KBNL 2021 bevat een met art. 13 VGBouw 1992 vergelijkbare beperking van de aansprakelijkheid. In het artikel wordt de link gelegd met de DNR en de positie van de adviseur. In lid 2 wordt de keuzemogelijkheid van art. 15 lid 2 DNR 2011 gegeven voor een maximum schadevergoedingsbedrag.^[38]

Met het consequent gebruiken van termen uit de DNR (zoals in art. 9 KBNL 2021) en het verwijzen naar de aansprakelijkheid van de adviseur in de DNR (zoals in art. 10 KBNL 2021) in het kader van de aansprakelijkheid, wordt recht gedaan aan de aard van de rechtsverhouding tussen opdrachtgever en opdrachtnemer in een bouwteam. De aard van die rechtsverhouding blijkt overigens ook uit art. 1 lid 6 KBNL 2021 waarin partijen

verklaren de bouwteamovereenkomst te beschouwen als een overeenkomst van opdracht. Dit alles lijkt logisch: de aannemer is immers in die fase adviseur in het ontwerpteam en dient op vergelijkbare wijze als de andere adviseurs te worden behandeld.

3. Waarschuwingsplicht van de aannemer

Omwille van de duidelijkheid bespreken we hierna eerst de verplichtingen van partijen ten aanzien van de waarschuwplicht in het nieuwe KBNL 2021 (par. 3.1) en daarna de vergelijkbare bepalingen in VGBouw 1992 (par. 3.2), omdat KBNL 2021 de waarschuwplichten expliciet omschrijft.

3.1 Formulering van de waarschuwplicht van partijen (art. 4 lid 5 KBNL 2021)

Als gezegd, bevat art. 4 lid 5 KBNL 2021 naast de verantwoordelijkheidsverdeling tussen partijen, ook een aanvulling over een wederzijdse waarschuwplicht:

‘Partijen waarschuwen tijdig, d.w.z. voordat het Ontwerp definitief wordt vastgesteld, wanneer een ontwerpdocument klaarblijkelijk zodanige fouten bevat of gebreken vertoont, dat zij in strijd met de redelijkheid en billijkheid zouden handelen als zij daarop zonder waarschuwing zouden voortbouwen. Deze waarschuwplicht komt in de plaats van de waarschuwplicht van art. 7:754 BW.’^[39]

Deze waarschuwplicht rust op ‘partijen’, dus op zowel de opdrachtgever, als de aannemer. De bewoordingen maken voorts duidelijk dat partijen tijdig moeten waarschuwen, te weten voordat het definitief vaststellen van het ontwerp heeft plaatsgevonden. Wanneer een ontwerp definitief wordt vastgesteld in de ontwerpfase of bouwteamfase, is afhankelijk van de afspraken die partijen hebben gemaakt over dat ontwerp. De mate van uitwerking van dat ontwerp en het moment waarop dat als definitief geldt in de zin van die overeenkomst zal steeds van geval tot geval verschillen. Na het definitief vaststellen van het ontwerp gaat idealiter de bouwteamfase over in de uitvoeringsfase en wordt op de aannemer de waarschuwplicht van par. 6 lid 14 UAV 2012 van toepassing.

3.1.1 Maatstaf waarschuwplicht

In het artikellid is opgenomen dat partijen waarschuwen:

‘wanneer een ontwerpdocument klaarblijkelijk zodanige fouten bevat of gebreken vertoont, dat zij in strijd met de redelijkheid en billijkheid zouden handelen als zij daarop zonder waarschuwing zouden voortbouwen’.

In de UAV 2012 is in par. 6 lid 14 UAV 2012 een soortgelijke frase opgenomen:

'Indien de constructies, werkwijzen, orders en aanwijzingen, [...] klaarblijkelijk zodanige fouten bevatten of gebreken vertonen, dat de aannemer in strijd met de eisen van redelijkheid en billijkheid zou handelen door zonder de directie daarop te wijzen tot uitvoering van het desbetreffende onderdeel van het werk over te gaan, is hij voor de schadelijke gevolgen van zijn verzuim aansprakelijk. [...]'

Uit de literatuur en rechtspraak^[40] volgt dat de volgende factoren belangrijk zijn bij het beantwoorden van de vraag of sprake is van een fout in de zin van par. 6 lid 14 UAV 2012: onder andere de deskundigheid van de aannemer en de ernst of evidentie van de fout.^[41] Een klaarblijkelijke fout of tekortkoming is er een die in het oog springt.^[42] Er kan niet in algemene zin worden gezegd wanneer daarvan sprake is: dit is mede afhankelijk van de feiten in een concreet geval alsook de deskundigheid van de aannemer. Het komt erop neer dat de waarschuwingsplicht moet worden gezien in het licht van de uitvoeringsfunctie van de aannemer: hij heeft de hoofdverplichting het werk als een zorgvuldig vakman tot stand te brengen.^[43] In het kader daarvan bekijkt hij het ontwerp. Als afgeleide van die hoofdverplichting werkt de waarschuwingsplicht contractueel én precontractueel.^[44]

In art. 9 lid 3 KBNL 2021 wordt ook de link gelegd met de waarschuwingsplicht en wordt het schenden ervan expliciet als toerekenbare tekortkoming aangemerkt:

'Onder een toerekenbare tekortkoming zoals in het vorige lid bedoeld valt ook het niet nakomen van de waarschuwingsplicht van art. 4 lid 5. Bij gebreke van een dergelijke waarschuwing wordt de schade als gevolg hiervan over partijen verdeeld in evenredigheid met de mate waarin de aan ieder toe te rekenen omstandigheden tot de schade hebben bijgedragen, met dien verstande dat een andere verdeling plaatsvindt of de vergoedingsplicht geheel vervalt of in stand blijft, indien de billijkheid dit wegens de uiteenlopende ernst van de gemaakte fouten of andere omstandigheden van het geval eist.'

De tweede zin is geënt op art. 6:101 lid 1 BW dat ziet op de eigen schuld. Gezien de grote hoeveelheid literatuur en jurisprudentie op dit gebied, wordt bij dit leerstuk op deze plaats niet verder stilgestaan, maar wordt verwezen naar literatuur daaromtrent.^[45]

Tot slot wordt opgemerkt dat de waarschuwingsplicht van art. 4 lid 5 KBNL 2021 een wederzijdse waarschuwingsplicht betreft en dus ook rust op de opdrachtgever. Voor deze opdrachtgever geldt dezelfde maatstaf. Voor hem zal dan ook steeds gezien moeten worden wat deze opdrachtgever met betrekking tot deze fout onder de gegeven omstandigheden redelijkerwijs had moeten ontdekken.

3.1.2 Bijzondere precontractuele fase en de inkleuring van de maatstaf

Van belang is op te merken dat de aannemer in een bouwteam zich in een bijzondere precontractuele situatie bevindt ten opzichte van de daarna te sluiten overeenkomst voor de uitvoering van het werk. De aannemer die niet aan een bouwteam deelneemt en een aanneemovereenkomst afsluit waarop de UAV 2012 van toepassing zijn, zal van de opdrachtgever een ontwerp of programma van eisen krijgen en op basis daarvan een aanbidding

doen voor de uitvoering van het werk. Op hem rust dan op basis van art. 7:754 BW precontractueel een waarschuwingsplicht en bij het sluiten van een uitvoeringsovereenkomst waarop de UAV 2012 van toepassing zijn. Gedurende de uitvoering geldt een waarschuwingsplicht op basis van par. 6 lid 14 UAV 2012.

Neemt de aannemer deel aan een bouwteam, dan vormt de bouwteamfase de precontractuele fase ten opzichte van de uitvoeringsovereenkomst. In art. 4 lid 5 KBNL 2021 is opgenomen dat de daarin opgenomen waarschuwingsplicht in de plaats komt van de waarschuwingsplicht van art. 7:754 BW. Dit zorgt er voor dat precontractueel aan de UAV 2012-overeenkomst (dus in de bouwteamfase) dezelfde waarschuwingsmaatstaf geldt als contractueel onder de UAV 2012. Dat maakt de maatstaf niet anders. In de literatuur en rechtspraak wegen namelijk zowel in geval van par. 6 lid 14 UAV 2012, als in geval van art. 7:754 BW steeds de ernst of evidentie van de fout en de deskundigheid van de aannemer mee bij het beantwoorden van de vraag of sprake is van een waarschuwingsplicht.^[46] Het gebruik van dezelfde bewoordingen in zowel bouwteamovereenkomst als UAV draagt bij aan de duidelijkheid. Het opnemen van de waarschuwingsplicht in het artikel maakt de aanwezigheid van de waarschuwingsplicht aan de zijde van de aannemer ook expliciet, iets wat in het hierna besproken VGBouw 1992 niet het geval was.

Een punt van aandacht is de invulling van de maatstaf van de waarschuwingsplicht. De invulling van de maatstaf ziet op de weging van de elementen die belangrijk zijn voor de vraag of op de aannemer een waarschuwingsplicht rust. Deze elementen betreffen (op grond van art. 4 lid 5 KBNL 2021) onder andere de deskundigheid van de aannemer en de evidentie van de fout. Deze elementen worden waarschijnlijk anders ingekleurd/gewogen in een (aan de uitvoeringsfase voorafgaande, precontractuele) bouwteamsituatie, dan in een precontractuele fase die voorafgaat aan een klassieke uitvoeringssituatie onder de UAV. Onveranderd blijft natuurlijk het kader waarbinnen wordt beoordeeld of op de aannemer een waarschuwingsplicht rust. De vraag is echter of de aannemer niet eerder moet waarschuwen in een bouwteamsituatie. Zo weet hij in die situatie waarschijnlijk meer van het ontwerp dan in de klassieke UAV-situatie. Hij ziet welke en misschien ook waarom keuzes gemaakt worden, en draagt mogelijk op zijn eigen terrein en dat van anderen bij aan de ontwerpkeuzes. Daardoor kan wellicht eerder gezegd worden dat er sprake is van een klaarblijkelijk zodanige fout (evidentie) die de aannemer verplichtte tot waarschuwen (in het licht van zijn deskundigheid ten aanzien van dit ontwerp) - eerder dan mogelijk is in een klassieke UAV-situatie.^[47] Bij het beantwoorden van de vraag of op de aannemer precontractueel een waarschuwingsplicht rust, wordt anders 'gewogen' dan in een contractuele situatie. Zo ziet de waarschuwingsplicht in de precontractuele fase in beginsel enkel op fouten die de aannemer bij de voorbereiding van zijn prijsaanbieding redelijkerwijze zouden moeten opvallen.^[48] De intensievere betrokkenheid van de aannemer maakt voorstelbaar dat in de bouwteamfase fouten eerder onder de aandacht van de aannemer zouden moeten komen. Relevant is daarbij ook dat de aannemer juist in een bouwteamfase zeer vrijelijk kan communiceren met de opdrachtgever.^[49]

3.2 VGBouw 1992 en waarschuwingsplichten

Na het lezen van het nieuwe art. 4 lid 5 KBNL 2021 komt de vraag op of en hoe onder VGBouw 1992 waarschuwingsplichten zijn geregeld. In het model zelf zijn die waarschuwingsplichten niet opgenomen. Uit de literatuur valt echter op te maken dat die waarschuwingsplichten ook onder VGBouw1992 wel degelijk gelden. Volgens Van den Berg is het bouwteam een samenwerkingsverband van professionele vakdeskundigen van wie

mag worden verwacht dat zij elkaars bijdragen met aandacht en zorg tegemoet treden én waarschuwen voor risico's en fouten die zij redelijkerwijs zouden moeten onderkennen.^[50] Zo rust volgens Van den Berg op de bouwteamaannemer (als redelijk bekwame en handelende vakgenoot) een waarschuwingsplicht die bovendien eerder en met zwaarder gewicht geldt dan in het traditionele contractmodel.^[51]

Maar ook van overige teamleden mag worden verwacht dat zij deze bijdragen zorgvuldig en vakbekwaam beoordelen en waarschuwen voor risico's of fouten die zij daarbij redelijkerwijze zouden moeten onderkennen. Ook Chao-Duivis constateert dat er in het oude VGBouw 1992 niet expliciet is opgenomen dat de aannemer gehouden is om te waarschuwen, indien er iets fouts wordt geadviseerd.^[52] Zij raadt aan om in de toekomst aandacht te besteden aan verplichtingen van partijen, waaronder waarschuwingsverplichtingen.^[53] Ten slotte verwondert ook Van Gulijk zich over het gebrek aan expliciete waarschuwingsplichten in het oude VGBouw 1992.^[54] Het lijkt ook haar goed in het model regels op te nemen die een interactief communicatieproces waarborgen met een multilateraal karakter. Aan deze wens is in het nieuwe model gehoor gegeven, zoals besproken in par. 3.1.

De vraag die echter op kan rijzen bij het niet contractueel expliciteren van de waarschuwingsplichten tijdens de bouwteamfase, is welke *grondslag* voor het schenden van de waarschuwingsplicht van belang is bij een bouwteamsituatie: art. 7:754 BW die ziet op de precontractuele fase van de aannemingsovereenkomst, of de zorgplicht van art. 7:401 BW die ziet op de overeenkomst van opdracht. Dit komt verder aan bod in par. 4.4.1.

4. Vier scenario's

In het licht van de voorgaande beschouwingen over aansprakelijkheid en waarschuwingsplichten van de aannemer binnen het bouwteam, bespreken wij ter illustratie enkele scenario's waarin zich verschillende soorten fouten voordoen. De scenario's zijn geschreven vanuit het perspectief van de aannemer. Voor de duidelijkheid wordt hier herhaald dat bij VGBouw 1992 de set aan algemene voorwaarden die bij de uitvoering wordt gebruikt, waarschijnlijk de UAV 2012 is. Bij KBNL 2021 kan sprake zijn van de UAV 2012 of de UAV-GC 2005. Deze bespreking focust echter (enkel) op de aannemer die tijdens die uitvoering geconfronteerd wordt met een fout die werd gemaakt in de ontwerpfase, waarbij in de ontwerpfase een bouwteam is gebruikt.

Zoals in de Asser/Van den Berg & Van Gulijk ook uiteen gezet wordt, kan het bouwteammodel aanleiding geven tot lastige aansprakelijkheidsvragen *'ten gevolge van de mogelijkheid van samenlopende fouten van enerzijds de bouwteamaannemer (vaktechnische onjuistheden in voorstellen of adviezen; fouten in deelontwerpen; onvoldoende afstemming van deelontwerp op hoofdontwerp), en anderzijds de eindverantwoordelijke ontwerper (niet onderkennen van onjuistheden of fouten in bijdragen bouwteamaannemer; niet stellen van adequate randvoorwaarden).'*^[55]

In de vier hier besproken scenario's wordt aan die complexiteit voorbijgegaan. Voor de geïnteresseerde lezer is wel nuttig op te merken dat de Asser hierover leert dat *'Van den Berg heeft betoogd om in geval van een dergelijke samenloop van fouten bij de bepaling van de omvang van de aansprakelijkheid van de bouwteamaannemer rekening te houden met de relatieve zwaarte van de fout van de eindverantwoordelijke ontwerper, en wel zo dat het gewicht daarvan in de relatie tussen opdrachtgever en bouwteamaannemer aan de*

eerste wordt toegerekend als een voor zijn verantwoordelijkheid komende factor die tot het ontstaan van de schade heeft bijgedragen in de zin van art. 6:101 lid 1 BW. ^[56]

4.1 Scenario 1: Er zit een fout in het ontwerp, veroorzaakt door de werkzaamheden van de aannemer binnen het bouwteam en op het eigen terrein van de aannemer

Tijdens de uitvoering blijkt dat gekozen is voor een verkeerde werkwijze, een verkeerde materiaalkeuze of een andere fout is gemaakt. De werkwijze kan misschien niet worden uitgevoerd zoals gepland, het kost meer tijd, is duurder of misschien helemaal niet uitvoerbaar. Het kan bijvoorbeeld gaan om de keuze voor gevelplaten die niet op dit ontwerp blijken te passen of die niet blijken te voldoen aan de eisen van het bouwbesluit of de normen voor het betreffende soort gebouw en die juist op aanraden van de aannemer zijn gekozen vanwege tijds- en kostenbesparingen. Als gevolg hiervan moet ander materiaal worden gekozen, is sprake van meerkosten en/of treedt vertraging op tijdens de uitvoering. Welke stappen moeten dan worden doorlopen en welke bepalingen zijn relevant in dit scenario?

4.1.1 VGBouw 1992

Bij gebruik van VGBouw 1992 is allereerst relevant art. 6 VGBouw 1992, aangezien in dit artikel de rol van de aannemer in het bouwteam is beschreven. ^[57]

Op basis van datgene wat is opgeschreven in art. 6 VGBouw 1992 en op basis van de aard van de fout, wordt vastgesteld dat sprake is van een fout op het terrein van de aannemer. Daarbij is relevant de wijze waarop de keuze voor bijvoorbeeld het ongeschikte materiaal in het ontwerp is opgenomen. Bij een door de aannemer gemaakte keuze op zijn terrein moet namelijk worden bewezen dat de aannemer die keuze maakte. Bij een door een ander bouwteamlid gegeven advies op het terrein van de aannemer, zal moeten worden bekeken of de aannemer dit advies tot het zijne heeft gemaakt. In dit laatste geval zitten we echter in scenario 3 (zie hierna par. 4.3).

Aangenomen dat sprake is van een door de aannemer gemaakte keuze op zijn eigen terrein, komen art. 12 en art. 13 VGBouw 1992 in beeld. In art. 12 is de verantwoordelijkheid en daarmee impliciet de aansprakelijkheid van de aannemer beschreven. ^[58] Uit art. 13 VGBouw 1992 blijkt de limitering van de aansprakelijkheid. ^[59]

De bijzondere situatie bij het klassieke bouwteam kan als volgt worden beschreven. Laten we aannemen dat er sprake is van een klassieke driehoek en de aannemer is gecontracteerd onder de UAV, zonder dat deze aannemer ook heeft deelgenomen aan het bouwteam. Dan zou in de uitvoeringsfase (en dus onder de UAV) de aannemer naar de opdrachtgever kunnen wijzen met betrekking tot de fout (in door anderen in opdracht van de opdrachtgever tijdens de ontwerpfase gemaakte verkeerde keuzes) en is vergoeding door de opdrachtgever van de daaraan verbonden kosten mogelijk. Dat geldt echter niet (geheel) bij een geslaagd beroep op de waarschuwingsplicht door de opdrachtgever. Nu in de ontwerpfase echter sprake is van een bouwteam waarbinnen deze aannemer zelf een fout heeft gemaakt, die pas tijdens de uitvoering blijkt, is sprake van een andere situatie. Hij is nu immers zelf verantwoordelijk voor de fout die hij tijdens de uitvoering ontdekt. Als hij zich tot de opdrachtgever wendt, ziet hij achter die opdrachtgever als het ware zichzelf staan. Onder VGBouw

1992 kan hij niet naar de opdrachtgever wijzen, maar draagt hij een deel van de schade. Hij blijft dan ook aansprakelijk voor zijn werk in de bouwteamfase, met inachtneming van art. 12 en 13 VGBouw 1992.^[60]

De vraag die rest, is of de waarschuwingsplicht in dit scenario nog een rol speelt. Er is in dit geval immers geen eigen waarschuwingsplicht, omdat je vanzelfsprekend niet voor eigen fouten waarschuwt. Mogelijk had een van de overige bouwteamleden wel een waarschuwingsplicht. Dat is afhankelijk van de concrete omstandigheden van het geval en de invulling van de maatstaf die hiervoor in par. 3.1.1 aan bod kwam. Over de boeg van die waarschuwingsplicht (die dus niet expliciet in VGBouw 1992 is opgenomen, zie par. 3.2) kan de aannemer wellicht zijn opdrachtgever aanspreken en zo wellicht een deel van de schade verhalen.^[61] Nu er geen contractuele band bestaat tussen de aannemer en zijn mede-bouwteamleden kan hij hen niet rechtstreeks aanspreken, maar op grond van art. 6:101 BW zijn tekortkomingen van een ontwerper eventueel toerekenbaar aan de opdrachtgever, in de relatie opdrachtgever-aannemer, aldus ook Van den Berg en Van Gulijk.^[62]

4.1.2 KBNL 2021

Is de KBNL 2021 van toepassing dan beschrijven de art. 4 lid 1 tot en met 3 de taakverdeling tussen aannemer en opdrachtgever.^[63] Uit die omschrijving kan (in samenhang met de aard van de gemaakte fout) worden afgeleid of de fout binnen de verantwoordelijkheid van de aannemer valt.

Art. 4 lid 1 KBNL 2021 beschrijft de taken van de aannemer. Art. 4 lid 5 KBNL 2021 beschrijft vervolgens de verantwoordelijkheid van de aannemer en biedt samen met art. 9 de grondslag voor diens aansprakelijkheid.^[64] Art. 10 KBNL 2021 geeft vervolgens de welbekende beperking van de aansprakelijkheid.^[65] Evenals onder het oude model kan onder KBNL 2021 de waarschuwingsplicht van de andere teamleden een rol spelen. Nu is die waarschuwingsplicht echter geëxpliciteerd in art. 4 lid 5 KBNL 2021.^[66]

4.2 Scenario 2: Advies van een ander in het bouwteam op het terrein van de aannemer bevat een fout

In dit scenario is sprake van een fout op het terrein van de aannemer, maar vloeit de fout voort uit een suggestie gedaan op het terrein van de aannemer, door één van de andere teamleden.^[67]

4.2.1 VGBouw 1992

Allereerst is wederom art. 6 VGBouw 1992 relevant voor de vraag wat het terrein is van de aannemer. Valt het advies binnen zijn terrein, dan komt art. 12 VGBouw 1992 in beeld en is de vraag of het op het terrein van de aannemer gegeven advies door de aannemer 'tot het zijne' is gemaakt. Zoals in par. 2.1.1 aan bod kwam, is niet geheel duidelijk hoe het 'aanvaarden' en 'tot het zijne maken' in zijn werk gaat of zou moeten gaan, maar kan het in ieder geval stilzwijgend plaatsvinden.^[68] Ook de houding van de terrein-eigenaar is relevant: het niet afwijzen van een advies of suggestie op het eigen terrein kan tot de conclusie leiden dat diegene het idee heeft omarmd.

Is sprake van een advies dat door de aannemer is geaccepteerd, dan is hij aansprakelijk op grond van art. 12 en komt daarna art. 13 VGBouw met de limitering van de hoogte van de schadeclaim in beeld. Ook nu geldt dat de aannemer in de uitvoeringsfase en onder (enkel) de UAV zijn pijlen op de opdrachtgever zou richten voor de

geconstateerde ontwerpfout, maar dat hij in de bouwteamsituatie een deel van de schade draagt. Wederom geldt bovendien dat een van de overige bouwteamleden mogelijk wel een waarschuwingsplicht heeft of heeft geschonden, waarvoor wordt gekeken naar de maatstaf zoals hiervoor in par. 3.1.1 aan bod kwam.

4.2.2 KBNL

Onder KBNL 2021 worden in dit scenario vergelijkbare stappen doorlopen. Allereerst is relevant vast te stellen dat het gaat om een fout op het terrein van de aannemer (zie art. 4 lid 1 tot en met 3).^[69] Daarna moet de vraag beantwoord worden of de aannemer het advies heeft aanvaard en tot het zijne gemaakt (zie ook wat onder par. 4.2.1 staat), en daarna komen art. 9 en 10 beeld voor het vaststellen van de aansprakelijkheid en de limitering van het schadebedrag. Ook in dit scenario zou de aannemer zich wel kunnen richten tot de opdrachtgever wanneer er sprake is van een traditionele contractvorm (dus zonder bouwteam in de ontwerpfase). Nu ligt echter de fout binnen zijn eigen verantwoordelijkheid en kan hij dit niet. Ten slotte hebben wederom de overige bouwteamleden mogelijk een waarschuwingsplicht, waarvoor relevant is art. 4 lid 5 KBNL 2021 in combinatie met art. 9 KBNL 2021.

4.3 Scenario 3: Een advies van de aannemer op het terrein van een ander, bevat een fout

In dit scenario is sprake van een advies gegeven door de aannemer, op het terrein van een ander. In dat advies blijkt later - bij de uitvoering - een fout te zitten.

4.3.1 VG Bouw 1992

Wederom is eerst relevant vast te stellen op wiens terrein de fout ligt en wie het advies heeft gegeven. Dit kan wederom door te kijken naar art. 6 VGBouw 1992. Nu het hier gaat om een fout die in beginsel buiten de verantwoordelijkheid van de aannemer valt, is de aannemer voor aansprakelijkheid gevrijwaard op grond van art. 12 VGBouw 1992. Het andere bouwteamlid dat het advies al dan niet heeft aanvaard, zal immers niet worden aangesproken op basis van de bouwteamovereenkomst, maar op basis van zijn eigen overeenkomst.^[70] Heeft hij expliciet de suggestie afgewezen en heeft de opdrachtgever de beslissing genomen de suggesties van de aannemer door te voeren, dan ligt de aansprakelijkheid bij de opdrachtgever.

Volgens Van den Berg (zo bleek hiervoor in par. 3.2) is daarmee de kous echter nog niet af. Wanneer het advies op andermans terrein leidt tot problemen tijdens de uitvoering, kan de aannemer zich niet zomaar met die stelling verweren. De fout kan immers alsnog, wellicht deels, voor rekening van de aannemer komen vanwege eigen schuld (art. 6:101 BW). Hij is immers degene die het advies aan het andere bouwteamlid heeft gegeven.^[71] Voor de stelling van Van den Berg lijkt vanuit wetssystematische oogpunt iets te zeggen. De vraag kan echter opgeworpen worden of een dergelijke redenering niet voorbij gaat aan opzet, doel en strekking van de (inhoud van) de bouwteamovereenkomst. Deze kent immers een gecoördineerde wijze van samenwerking met toebedeelde verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid. De gedachte hierachter is te stimuleren dat verantwoordelijkheid wordt genomen voor het eigen terrein. Ook moet de vrijheid worden gevoeld te adviseren op andermans terrein waarbij de terreineigenaar geacht wordt die adviezen zorgvuldig te wegen en tot de zijne te maken. De denkwijze van Van den Berg zou een dergelijke stimulans kunnen tegengaan.

4.3.2 KBNL 2021

Wederom kan op basis van art. 4 lid 1 tot en met 3 KBNL 2021 worden vastgesteld of de fout binnen het terrein van de aannemer valt. Is dat niet het geval, en heeft de aannemer het advies gegeven buiten zijn terrein, dan valt de fout niet binnen de reikwijdte van de eigen verantwoordelijkheid van de aannemer op grond van art. 4 lid 5 KBNL 2021, maar ook niet onder de waarschuwingsplicht van dit artikel. Hij kan immers niet waarschuwen voor eigen fouten. Er zijn twee opties mogelijk: het desbetreffende mede-bouwteamlid heeft het advies aanvaard en tot het zijne heeft gemaakt of het advies is *niet* door het desbetreffende mede-bouwteamlid is aanvaard en tot het zijne gemaakt.

Laten we aannemen dat de constructeur het advies van de aannemer *niet* voor zijn rekening wilde nemen. Dan kan het zijn dat de opdrachtgever de beslissing nam om de suggestie van de aannemer toch door te voeren. In beginsel is het dan de opdrachtgever die tekortschiet (op grond van art. 9 KBNL 2012). In theorie echter kan bij de schadeberekening rekening worden gehouden met de eigen schuld van de aannemer voor deze fout (o.b.v. art. 6:101 BW). Maar wederom geldt de opmerking (zoals ook gemaakt in par. 4.3.1) dat een dergelijke benadering de beoogde vrije uitwisseling van ideeën en de kritische beoordeling daarvan door de terreineigenaar kan tegengaan.

4.4 Scenario 4: Het ontwerp bevat een fout op andermans terrein

In dit scenario is sprake van een advies gegeven door een ander bouwteamlid, wat bovendien op het terrein van (wederom) een ander lid van het bouwteam ligt.

4.4.1 VGBouw 1992

Art. 6 VGBouw 1992 beschrijft - zoals gezegd - de taken/het terrein van de aannemer. Het is in dit scenario echter duidelijk dat de fout niet binnen de taken van de aannemer valt. Uit art. 12 VGBouw 1992 volgt de aansprakelijkheid van het andere bouwteamlid, althans, die is aansprakelijk op basis van de overeenkomst gesloten tussen diegene en de opdrachtgever, en de DNR. Wat overblijft, is de vraag of de aannemer had moeten waarschuwen voor de door een bouwteamlid gemaakte fout. Volgens Van den Berg kan dit het geval zijn. In dat geval zijn drie scenario's mogelijk met betrekking tot de waarschuwingsplicht. Daarbij moet vooraf worden opgemerkt dat de vraag is hoe snel (in praktische zin) een waarschuwingsplicht in beeld kan komen in een bouwteamsituatie. Veelal zal de terreineigenaar zowel de terzake deskundige partij zijn, alsook geacht worden een door een ander bouwteamlid gedane suggestie zorgvuldig te wegen en tot het zijne te maken. Hoe dan ook zijn in juridisch-systematische zin drie scenario's te onderscheiden met betrekking tot die waarschuwingsplicht.

De eerste mogelijkheid is dat de aannemer had moeten waarschuwen op grond van art. 7:401 BW, waarin is opgenomen dat de opdrachtnemer bij zijn werkzaamheden de zorg van een goed opdrachtnemer in acht moet nemen. Dit artikel kan relevant zijn, aangezien de aannemer in de bouwteamsituatie immers adviseur is en opereert onder de overeenkomst van opdracht.^[72] Of de aannemer had moeten waarschuwen, is afhankelijk van de invulling van de zorgvuldigheidsnorm in art. 7:401 BW. Van den Berg schrijft dat de aannemer die als adviseur deelneemt aan het bouwteamoverleg andermans bijdragen met aandacht en zorgvuldigheid tegemoet moet

treden. Ook zal hij eventueel moeten waarschuwen voor fouten die hij redelijkerwijs zou moeten onderkennen.
[73] De vraag of hij dat kan in het concrete geval, zal steeds afhangen van de omstandigheden.

Een ander scenario is dat de opdrachtgever de aannemer, die in de uitvoeringsfase bij zijn opdrachtgever terugkomt met de mededeling dat het ontwerp een fout bevat, tegenwerpt dat de aannemer op grond van art. 7:754 BW al precontractueel aan de aannemingsovereenkomst had moeten waarschuwen, namelijk gedurende de bouwteamfase.

Tot slot is ook mogelijk dat tijdens de uitvoeringsfase de aannemer aansprakelijk is voor een geschonden waarschuwingsplicht op grond van par. 6 lid 14 UAV 2012. Dit kan het geval zijn als hij gedurende de uitvoering of daarna had moeten waarschuwen of eerder had moeten waarschuwen dan hij deed.

4.4.2 KBNL 2021

Als vaststaat dat de fout valt buiten het terrein van de aannemer (zie art. 4 lid 1 en 3 KBNL 2021), blijft de vraag over of de aannemer een waarschuwingsplicht had voor de door zijn collega's in het bouwteam gemaakte fout. Die waarschuwingsplicht is opgenomen in art. 4 lid 5 KBNL 2021. Is er sprake van een waarschuwingsplicht aan de zijde van de aannemer, dan speelt art. 9 KBNL 2021 een rol. Niet-nakoming van zijn waarschuwingsplicht maakt de aannemer aansprakelijk in de zin van art. 9 lid 1 KBNL 2021. Wederom is die aansprakelijkheid beperkt tot het bedrag dat partijen hebben ingevuld in art. 10 lid 2 KBNL 2021. Art. 4 lid 5 KBNL sluit de toepassing van art. 7:754 BW uit. De vraag is of art. 7:401 BW nog een rol zou kunnen spelen, maar aangezien de waarschuwingsplicht van art. 4 lid 5 KBNL 2021 veel concreter is dan de meer algemeen geformuleerde zorgplicht van art. 7:401 BW, lijkt dat zeker niet voor de hand te liggen. Stel dat de fout zich voordoet in de uitvoeringsfase. Ervan uitgaande dat de aannemer redelijkerwijs niet had kunnen waarschuwen in de ontwerpfase (en dus in de zin van art. 4 lid 5 KBNL 2021), zou het wel zo kunnen zijn dat de aannemer in de uitvoeringsfase eerder had moeten waarschuwen. In dat geval is par. 14 lid 6 UAV 2012 weer relevant.

5. Slot

Met dit artikel is gepoogd enkele verschillen tussen VGBouw 1992 en KBNL 2021 in kaart te brengen. In KBNL 2021 is qua opzet en inhoud dichtbij VGBouw 1992 gebleven. Wel geeft het KBNL 2021 meer duidelijkheid rondom aansprakelijkheid en waarschuwingsplichten. Met deze toevoeging lijkt de oproep in de literatuur beantwoord om de waarschuwingsplicht van partijen expliciet op te nemen. Het valt toe te juichen dat in zijn algemeenheid met de gebruikte bewoordingen van KBNL 2021 wordt aangesloten van bekende standaardvoorwaarden (namelijk de UAV 2012 en de DNR 2011).

Lastig blijft met name vast te stellen op wiens terrein een fout ligt, oftewel wie daarvoor de verantwoordelijkheid draagt. Die discussie speelt evenwel ook los van situaties waarin een bouwteam wordt toegepast.

Zoals wij bespraken, is niet in alle gevallen realistisch dat ten aanzien van de aannemer of andere bouwteamleden een waarschuwingsplicht wordt aangenomen gezien de grondgedachte achter het bouwteam, namelijk gecoördineerde samenwerking met verantwoordelijkheden voor de bouwteamleden op het eigen terrein. In een veelheid van gevallen is ook denkbaar dat de toepassing van art. 6:101 BW schuurt met die gedachte, al blijft die theoretisch voorstelbaar. Zo is ook toerekening van eigen schuld van de aannemer juridisch-

systematisch mogelijk voor fouten op andermans terrein waarover hij zelf adviseerde, maar in de praktijk blijft maar zeer de vraag hoe dit uitpakt.

- 1 Evelien Bruggeman is directeur van het Instituut voor Bouwrecht en hoogleraar Bouwrecht aan de TU Delft. Sandro Triches is wetenschappelijk medewerker bij het Instituut voor Bouwrecht.
- 2 VGBouw was één van de organisaties die aan de wieg stonden van BNL.
- 3 Zie over dit onderwerp ook B.E. Hertstein, 'Wie van de drie: wil het echte Bouwteam Model opstaan? Bespreking van het Bouwteam Model 2021 van Koninklijke Bouwend Nederland', [TBR 2021/116](#); en B. Th. Van Schouwenburg en B. Küçük, 'Nieuwe model Bouwteamovereenkomst Bouwend Nederland 2021 creëert een ongemakkelijk dilemma', *BR* 2021/80.
- 4 Zie ook de bijdrage van Andrea Chao die ingaat op het DG 2020 model bouwteamovereenkomst: A.M.B. Chao, 'Twee zien meer dan één, maar wat als niemand iets zegt? Over de aansprakelijkheid en waarschuwingsplicht van de aannemer binnen het DG2020 Bouwteam Model', [TBR 2023/44](#). Door beide artikelen in dit TBR-nummer op te nemen, trachten wij een gedegen inzicht te geven in (aansprakelijkheid en waarschuwingsplicht in) de verschillende bouwteammodellen.
- 5 Zie Asser/Van den Berg & Van Gulijk 7-VI 2022/246 en 247; en C.E.C. Jansen, 'Over 'twee-fasen-proces', 'bouwteam met UAV-GC' en 'alliantie': mogelijke oplossingen voor een verbeterde beheersing van het informatierisico bij de aanbesteding en realisatie van geïntegreerde projecten', [TBR 2021/94](#), par. 4.2.2;
- 6 Asser/Van den Berg & Van Gulijk 7-VI 2022/247.
- 7 De bouwteamovereenkomst kan ook voorzien in de prijsvorming in aanloop naar de uitvoeringsovereenkomst, zie Asser/Van den Berg & Van Gulijk 7-VI 2022/246, maar dat deel van de overeenkomst ligt buiten de reikwijdte van dit artikel.
- 8 Zie over de overgang naar de uitvoeringsfase en wijze waarop de twee overeenkomsten worden vormgegeven: Asser/Van den Berg & Van Gulijk 7-VI 2022/246; en Jansen, [TBR 2021/94](#).
- 9 Asser/Van den Berg & Van Gulijk 7-VI 2022/251.
- 10 Asser/Van den Berg & Van Gulijk 7-VI 2022/251.
- 11 Deze artikelen zijn in het model gevat onder het kopje 'aansprakelijkheid van de aannemer en toepasselijke algemene voorwaarden'.
- 12 Art. 11 VGBouw 1992: *'De aannemer zal zijn werkzaamheden ten behoeve van het bouwteam naar beste weten en kunnen verrichten.'* Het gaat hier om een inspanningsverplichting betreffende de wijze waarop de aannemer zijn taken vervult, zoals die zijn genoemd in art. 6 VGBouw 1992.
- 13 Art. 13 VGBouw 1992: *'Indien en voorzover de aannemer ingevolge het vorige artikel verantwoordelijk is voor adviezen en ontwerpen, wordt zijn aansprakelijkheid daarvoor beheerst door de RVOI 1987, met dien verstande dat in plaats van het in art. 16, lid 4 RVOI 1987 genoemde bedrag aan advieskosten, een vast bedrag geldt van(door partijen zelf in te vullen).'*
- 14 Art. 13 VGBouw 1992 en ook de andere artikelen zijn wel weer gericht op enkel de aannemer. Chao-Duivis heeft hier kritiek op en pleit voor een totaalregeling: M.A.B. Chao-Duivis, *Het bouwteam model. Een studie naar de juridische vormgeving en het functioneren in de praktijk*, Den Haag: Instituut voor Bouwrecht 2012, p. 116.

- 15 Art. 6 lid 1 en 2 VGBouw 1992: *1. De aannemer stelt aan het bouwteam zijn specifieke ervaring en deskundigheid op het gebied van de uitvoering van bouwwerken en de daaraan verbonden kosten ter beschikking, voor zover zulks in het kader van de voorbereiding van het project in redelijkheid wenselijk is teneinde te komen tot een voor de opdrachtgever aanvaardbaar ontwerp. Daartoe wordt gerekend: - het beoordelen van de uitvoerings- en kostentechnische aspecten van de in het bouwteam voorgestelde plannen en aanbiedingen, alsmede indien zinvol het voorstellen van een of meer alternatieven voor de in het bouwteam voorgestelde plannen en aanbiedingen;- het verrichten van de werkzaamheden, zoals aangegeven op het als bijlage 1 aan deze overeenkomst gehechte overzicht van werkzaamheden.* 2. De hiervoor gegeven omschrijving van de taken van de aannemer laat onverlet, dat partijen in een later stadium van de voorbereiding van het project kunnen overeenkomen dat de aannemer nader te omschrijven andere werkzaamheden zal uitvoeren.
- 16 Een uitspraak over de vraag wat tot wiens terrein behoorde, is RvA 2 september 1999, No. 16.153.
- 17 Chao-Duivis 2012, p. 115 en 117; Asser/Van den Berg 7-VI 2017/268.
- 18 Chao-Duivis 2012, p. 115 en 117.
- 19 Chao-Duivis 2012, p. 115-116.
- 20 RvA 6 juli 1982, No. 10.516, BR 1982, p. 715.
- 21 Art. 13 VGBouw 1992: *'Indien en voorzover de aannemer ingevolge het vorige artikel verantwoordelijk is voor adviezen en ontwerpen, wordt zijn aansprakelijkheid daarvoor beheerst door de RVOI 1987, met dien verstande dat in plaats van het in art. 16, lid 4 RVOI 1987 genoemde bedrag aan advieskosten, een vast bedrag geldt van (door partijen zelf in te vullen).'*
- 22 M.A.M.C. van den Berg, *Van horige tot maat? Over de emancipatie van de aannemer als contractpartij*, Universiteit van Tilburg 2010.
- 23 Van den Berg 2010, randnr. 12.
- 24 Art. 14 VGBouw 1992: *'Indien ten gevolge van deze overeenkomst door partijen een aannemingsovereenkomst wordt gesloten voor de uitvoering van het werk, zullen daarop de UAV 1989 van toepassing zijn, voorzover in het bestek niet anders wordt bepaald en met inachtneming van de in de artikelen 12 en 13 neergelegde verdeling van verantwoordelijkheden.'*
- 25 Chao-Duivis 2012, p. 113, 115-117 en 119.
- 26 Zie ook uitgebreid par. 15.7.1 van E.M. Bruggeman, *Handboek Juridische aspecten van werken met BIM*, Den Haag: IBR 2020, par. 15.7.1; en E.M. Bruggeman, 'Redactionele bijdrage: Aansprakelijkheid en waarschuwingsplichten in het oude VGBouw 1992 Model en het nieuwe KBNL 2021 model'.
- 27 Art. 12 spreekt niet expliciet over aansprakelijkheid van de aannemer, maar over verantwoordelijkheid, en het gaat over verantwoordelijkheid van alle bouwteamleden en niet alleen die van de aannemer. Dat neemt echter niet weg dat het zich óók richt op de aannemer als lid van het bouwteam (en partij bij deze overeenkomst). Ook wijst de formulering erop dat het zowel gaat om verantwoordelijkheid voor eigen adviezen en ontwerpen, als om die van anderen op het eigen terrein. Voor de komma staat immers de hoofregel: *'De verantwoordelijkheid voor adviezen en ontwerpen ligt bij degene op wiens specifieke terrein in het bouwteam die adviezen en ontwerpen betrekking hebben'*. Na de komma staat de uitzondering *'mits diegene die adviezen en ontwerpen heeft aanvaard en tot de zijne gemaakt.'*
- 28 Bruggeman 2020, par. 15.7.1.
- 29 Van den Berg 2010, randnr. 12.

- 30 In VGBouw 1992 waren de taken van de aannemer opgenomen in art. 6 VGBouw 1992 en werd geen keuzemogelijkheid geboden. De taken waren beperkt tot het ter beschikking stellen door de aannemer van zijn specifieke ervaring en deskundigheid op het gebied van uitvoering van bouwwerken en de daaraan verbonden kosten. Zie ook hiervoor par. 2.1.
- 31 Zie ook de toelichting bij art. 4 KBNL 2021, p. 5.
- 32 Toelichting KBNL 2021, p. 5.
- 33 Zie ook de toelichting bij KBNL 2021, p. 6.
- 34 A.M. Ubink en S. van Gulijk, *DNR 2011 Toegelicht*, Den Haag: IBR 2022, Hoofdstuk 1, randnr. 6.
- 35 Ubink en Van Gulijk 2022, Hoofdstuk 1, randnr. 6.
- 36 Ubink en Van Gulijk 2022, Hoofdstuk 1, randnr. 6.
- 37 Ubink en Van Gulijk 2022, Hoofdstuk 1, randnr. 6.
- 38 Art. 10 KBNL 2021: '1. De aansprakelijkheid van de Aannemer uit hoofde van deze overeenkomst wordt beheerst door de artikelen 13 tot en met 18 van de DNR 2011 (herziene versie juli 2013), waarbij voor "de adviseur" dient te worden gelezen "de Aannemer". 2. Partijen hebben een keuze gemaakt in de zin van artikel 15, lid 2 DNR 2011 (herziene versie juli 2013) als volgt (toepasselijke keuze aankruisen): - De door de adviseur te vergoeden schade is per opdracht beperkt tot een bedrag gelijk aan de advieskosten met een maximum van € 1.000.000,- - De door de adviseur te vergoeden schade is per opdracht beperkt tot een bedrag gelijk aan driemaal de advieskosten met een maximum van € 2.500.000,-'
- 39 Art. 4 lid 5 KBNL 2021 tweede deel.
- 40 Ook in het BW is een waarschuwingsplicht opgenomen voor fouten en gebreken. Voor de BW- en de UAV-waarschuwingsplichten gelden dezelfde uitgangspunten, ondanks dat zij verschillend zijn verwoord. Zie H.P.C.W. Strang, 'Kroniek rechtspraak aanneming van werk 2013', [TBR 2014/200](#), par. 4.1.
- 41 Asser/Van den Berg & Van Gulijk 7-VI 2022/91; M.A. van Wijngaarden & M.A.B. Chao-Duivis, *Serie Bouw- en aanbestedingsrecht. Deel 15*, Zutphen: Uitgeverij Paris 2021, par. 3.4-3.7; E.M. Bruggeman en H.P.C.W. Strang, 'De wijziging van de waarschuwingsplicht in de Wet kwaliteitsborging. Onduidelijk amendement stuit op weerstand in de Eerste Kamer', [TBR 2017/122](#), par. 2.2; M.A.B. Chao-Duivis, *UAV 2012 toegelicht*, Den Haag: IBR 2013, Hoofdstuk III, par. 15.
- 42 Zie voor deze toelichting op dit artikel en de in deze alinea verder volgende opmerkingen: Chao-Duivis en Strang, *Praktische toelichting op de UAV 2012*, Den Haag: IBR 2018, Hoofdstuk 3 en daarbinnen specifiek 'Toelichting op par. 6'.
- 43 Asser/Van den Berg & Van Gulijk 7-VI 2022/93. Zie bijvoorbeeld ook RvA 6 december 2001, nr. 22.511, zoals genoemd in Chao-Duivis, *UAV 2012 toegelicht*, Den Haag: IBR 2012, Hoofdstuk III, par. 15.
- 44 Asser/Van den Berg & Van Gulijk 7-VI 2022/93.
- 45 Zie bijvoorbeeld Asser/Sieburgh 6-II 2021/125 e.v.; zie ook de discussie in dit tijdschrift n.a.v. A.L.M. Keirse & B.J. Broekema-Engelen, 'Medeschuld in de bouw: de spijker op wiens kop?' (Deel 1) [TBR 2018/87](#) & (Deel 2) 2018/152; M.A.M.C. van den Berg, 'Reactie op: Medeschuld in de bouw: de spijker op wiens kop?', [TBR 2019/49](#); A.L.M. Keirse & B.J. Broekema-Engelen, 'Via verschillende wegen naar dezelfde oplossing van medeverantwoordelijkheid in de bouw', [TBR 2019/50](#); C.E.C. Jansen, 'Eigen schuld van de opdrachtgever in geval van verzuim van een waarschuwingsplicht van de aannemer', [TBR 2019/51](#); A.L.M. Keirse & B.J. Broekema-Engelen, 'Over toerekening aan de opdrachtgever in verschillende bouwrecht-archetypen en varianten daarop', [TBR 2019/52](#); E.M. Bruggeman & H.P.C.W. Strang, 'Een ontwerpfout van de architect of

constructeur als eigen schuld van de opdrachtgever', [TBR 2019/53](#); A.L.M. Keirse & B.J. Broekema-Engelen, 'Over de toerekening van een eigen dan wel andermans tekortkoming', [TBR 2019/55](#); M.A.B. Chao-Duivis 'Een verlate reactie op 'De spijker op de kop'', [TBR 2022/6](#); A.L.M. Keirse & B.J. Broekema-Engelen, 'Zoek de verschillen', [TBR 2022/27](#).

- 46 Asser/Van den Berg & Van Gulijk 7-VI 2022/91.
- 47 Van den Berg 2010, randnr. 10.
- 48 Asser/Van den Berg & Van Gulijk 7-VI 2022/99.
- 49 Zie Asser/Van den Berg & Van Gulijk 7-VI 2022/99: van een aannemer in een enkelvoudige aanbesteding mag meer zorgvuldigheid worden verwacht dan bij een meervoudige aanbesteding, aangezien de eerstgenoemde in die een-op-een-situatie meer ruimte heeft tot informatie-uitwisseling.
- 50 Van den Berg 2010, randnr. 10; Asser/Van den Berg & Van Gulijk 7-VI 2022/252.
- 51 Van den Berg 2010, randnr. 10.
- 52 Chao-Duivis 2012, par. 4.6.3.
- 53 Zij verwijst in dit verband naar onder andere het (hiervoor besproken) betoog van Van den Berg. Zie voor de verwijzing Chao-Duivis 2012, par. 4.6.3 en 8.2.
- 54 S. van Gulijk en A.R. Neerhof, *Constructieve veiligheid: een onderzoek naar communicatie en borging in bouwprocessen. Voorkomen is beter dan genezen* (preadvies VBR, nr. 42), Den Haag: IBR 2014, par. 2.3.3.
- 55 Asser/Van den Berg & Van Gulijk 7-VI 2022/253.
- 56 Asser/Van den Berg & Van Gulijk 7-VI 2022/253.
- 57 In voetnoot 15 is art. 6 VGBouw 1992 geciteerd.
- 58 Zie par. 2.1.1.
- 59 Zie par. 2.1.2.
- 60 Een vraag die wel speelt in de uitvoeringsfase, maar los staat van de hier besproken bouwteamovereenkomst, is of de (precontractuele) waarschuwingsplicht van art. 7:754 BW of de contractuele waarschuwingsplicht van par. 6 lid 14 UAV, niet eerder in beeld komt nu de aannemer reeds betrokken is geweest bij het ontwerp. Wat hij 'kende en redelijkerwijs behoorde te kennen' (art. 7:754 BW) is immers meer als de aannemer in de ontwerpfase al bij het ontwerp betrokken was. Met name de rol van art. 7:754 BW is in dit geval interessant, nu dit artikel een precontractuele waarschuwingsplicht bevat. Het artikel heeft betrekking op aanneming van werk, en heeft dus enkel werking in geval ook daadwerkelijk tot uitvoering wordt overgaan en sprake is van 'aanneming van werk'. In dat geval beslaat de bouwteamfase de aan de uitvoeringsovereenkomst voorafgaande precontractuele fase, en daarmee komt de waarschuwingsplicht van art. 7:754 BW in beeld. Over waarschuwingsplichten gaat par. 3.
- 61 Dat is dan over de boeg van art. 6:101 BW, zie Asser/Van den Berg & Van Gulijk 7-VI 2022/252.
- 62 Asser/Van den Berg & Van Gulijk 7-VI 2022/252.
- 63 Zie par. 2.2.1.
- 64 Zie ook par. 2.2.1 en 2.2.2.
- 65 Zie par. 2.2.3.
- 66 Zie par. 3.1.
- 67 Zie onder andere omtrent de omvang van het terrein van de aannemer hiervoor par. 2.1.1.
- 68 Chao-Duivis 2012, p. 115 en 117; Asser/Van den Berg 7-VI 2017/268.
- 69 Zie ook par. 2.1.1.

- 70 Op die eigen overeenkomst is waarschijnlijk de DNR van toepassing.
- 71 Asser/Van den Berg & Van Gulijk 7-VI 2022/252.
- 72 Asser/Van den Berg & Van Gulijk 7-VI 2022/246: in de ontwerpfase van de bouwteamovereenkomst (waarin de bouwteamaannemer werkzaamheden verricht die overeenkomen met die van bijvoorbeeld een adviserend ingenieur) is deze te kwalificeren als een overeenkomst van opdracht. Zie ook Van den Berg 2010, randnr. 10.
- 73 Van den Berg 2010, randnr. 10.